

гання переступити межу допустимої поведінки), регресивні (інстинктивний вибір поведінки на вітально-неусвідомлюваних засадах), агресивні (злочинна поведінка розглядається як самоціль), дигресивні (намагання досягти соціально-позитивної цілі супроводжується відволіканням особи від встановленого еталону) моделі поведінки можуть коригуватися лише на умовах усвідомлення особою недопустимості вибору такого варіанта поведінки, що відсторонює необхідність призначення покарання на другий план, концентруючись виключно на випадках рецидивної злочинності.

На підставі зазначеного уявляється можливим переглянути традиційну структуру характеристик і форм кримінальної відповідальності як унікальної і єдиної відповіді з боку держави на вчинений злочин, чим і обґрунтовується формулювання нової парадигми кримінального права, парадигми антропоцентричного характеру.

Література

1. Лук'янець В. Наука в інтер'єрі постмодерну // Філософська думка. — 2005. — № 1.
2. Разин В. М. Культурологія. — М., 1999.

УДК 351.777/778

О. О. Сурілова

СВІДОМЕ СПОЖИВЧЕ ПОВОДЖЕННЯ В СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ ПРАВА

У наш час збереження й відновлення навколишнього середовища, забезпечення раціонального використання природних ресурсів, гарантування екологічних прав громадян стало однією з основних політичних, економічних, соціальних, проблем. Права людини й навколишнє природне середовище визнані як фундаментальні цінності [1, 5]. Зростає значення забезпечення екологічно грамотної поведінки людей і правової бази її регулювання, основою якого повинне стати формування екологоправової культури й екологічної правосвідомості, що у свою чергу передбачає не тільки знання екологічних прав, але й усвідомлення обов'язків по охороні природи й здоров'я громадян. Саме низький рівень екологічної культури розглядається як одна з основних причин порушення екологічного законодавства [2, 8].

Екологічна культура передбачає відповідальне ставлення до природи, навколишнього середовища, здоров'я відповідно до правових приписів і моральних норм, прийнятих у суспільстві. Низький рівень екологічної культури є причиною нераціонального, виснажливого використання природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища, споживчого ставлення до природи. Для того щоб змінити ситуацію, необхідно зробити переоцінку цінностей, від споживчого, руйнівного ставлення перейти до усвідомленої споживчої поведінки, що

розглядається мною як центральна ланка екологічної культури громадян. Крім того тільки свідомо споживча поведінка здатна виконати роль захисного механізму в умовах, коли для виробника пріоритетом є одержання прибутку за всяку ціну, а держава не діє. Екологічні інтереси, важливішим з яких є пріоритет збереження здоров'я людей, приносяться в жертву інтересам економічним. Результатом є поява на полках магазинів багатьох продуктів харчування, які є небезпечними для здоров'я людей.

У наш час при виробництві продуктів харчування широко застосовуються більше 500 найменувань хімічних речовин, таких як харчові добавки, які забезпечують споживчі властивості продуктів. Це речовини, які поліпшують консистенцію продуктів, харчові барвники, запашні речовини, смакові речовини, харчові кислоти, речовини, які запобігають мікробному або окисному псуванню продуктів (консерванти), розпушувачі і т.п. Для їхньої вказівки прийнята єдина система позначення харчових добавок, які надають продукту задані властивості. Це буква «Е» (європейський) із цифрами. Всі вони, хоча й внесені в Європейський каталог і дозволені до застосування, становлять серйозну небезпеку для здоров'я людей, тому що викликають тяжкі захворювання, є канцерогенами (Е 102, 103, 240), алергенами (Е 230, 311), причиною хвороб шлунково-кишкового тракту (Е 130, 221, 407) [3]. Те, що вони дозволені до застосування, лише погіршує ситуацію. Адже приходячи до магазину, ми не звертаємо уваги на ці позначки й вибираємо небезпечні для здоров'я продукти. Тому є й об'єктивні причини. Такі визначення є незрозумілими для багатьох споживачів, які не мають досить інформації й вважають, що у випадку їхнього вільного продажу вони є безпечними.

Є обґрунтовані побоювання й щодо використання генетично модифікованих організмів (ГМО), тобто будь-яких організмів, в яких генетичний матеріал був змінений за допомогою штучних прийомів переносу генів, які не відбуваються в природних умовах, рекомбінантними методами або методами гібридизації [4].

Продукція, отримана з використанням ГМО, — це продукція, у тому числі харчові продукти, технологія виробництва яких передбачає використання ГМО на будь-якому етапі. Така продукція несе потенційні ризики, серед яких гноблення імунітету, алергійні реакції й метаболічні розлади [5]. Різні порушення здоров'я можуть виникнути в результаті появи в ГМО нових, незапланованих білків або токсичних для людини продуктів метаболізму. При одержанні ГМО в лабораторії неможливо заздалегідь передбачати, у яку саме ділянку геному вмонтується новий ген, скільки його копій виявиться в організмі-одержувачі, чи будуть всі копії працювати однаково [6]. З огляду на це варто діяти відповідно до принципу застереження й попередження, що є загально визнаним і включеним у такі документи, як Декларація РІО (15 принцип) і Договір про Європейський Союз (ст. 130). Принцип полягає в тому, що бракування повної достовірної наукової інформації не перешкоджає впровадженню заходів щодо охорони здоров'я людей і навколишнього природного середовища.

Кожна вставка стороннього гена в організм — це мутація, вона може викликати в геномі небажані наслідки, і до чого це приведе — ніхто не знає

і знати на сьогоднішній день не може. При змінах, внесених далеким геном в еволюційно налагоджений геном, визначити ймовірність виникнення токсичних, алергенних, канцерогенних і мутагенних продуктів (речовин) неможливо, тому незалежні фахівці не виключають прояви негативних ефектів, пов'язаних з такими речовинами, у людей, що їх вживали [7].

Для розуміння загрози й формування лінії поведінки необхідно мати доступ до надійної, максимально повної інформації про джерела небезпеки й характер впливу. Не випадково саме право на інформацію розглядається як основне в системі екологічних прав громадян. Як було відзначено в Екологічній програмі для Європи (Софія, 1995), інформація про стан навколишнього середовища допомагає приймати рішення щодо політики й пріоритетів, сприяє здійсненню моніторингу й контролю, а також забезпечує відкритість. Варто додати, що інформованість підвищує рівень екологічної культури людей, а коло відомостей, які підпадають під поняття екологічної інформації, значно розширився. Це дані не тільки про стан навколишнього середовища, але про його вплив на здоров'я людей, про плановані й проведені заходи екологічної спрямованості, а також про безпеку для споживачів продуктів харчування.

Останнім часом підвищився інтерес до екологічно чистих, безпечних продуктів. Споживачі хочуть купувати здорові й корисні продукти харчування. Це свідчить про те, що відбулася ціннісна переорієнтація, зміна пріоритетів, по яких покупець вибирає товар, є показником росту споживчої культури. Інформація про екологічну безпеку продукції є серйозним аргументом на користь покупки того або іншого товару.

Найважливішим інструментом, що гарантує те, що необхідна інформація дійсно дійде до споживача, містком між виробником і споживачем, є екомаркування продукції. Екомаркування, з одного боку, дає споживачеві надійний критерій вибору якісної продукції, а з іншого — є інструментом просування товарів на ринок.

В Україні впроваджується система екологічного маркірування «Екологічно чисто й безпечно». Наша країна є членом Глобальної мережі екологічного маркірування (GEN). Знак «екологічно чисто й безпечно» («Зелений журавель») екомаркування міжнародної системи сертифікації «SIC Global Inc, що належить Україні

Рішення про використання знака національного екомаркування приймається компетентною конкурсною комісією після незалежного екологічного аудита кожного підприємства, вивчення його роботи із всіх основних екологічних напрямків. Програма розвитку екомаркування передбачає створення нормативно-правових й економічних механізмів для забезпечення підприємствам, що

володіють правом використання національного знака «Екологічно чисто й безпечно», більше зручних умов по просуванню своїх товарів і послуг на зовнішньому й внутрішньому ринках.

Разом з тим значення екомаркування недооцінюється. Так 31 травня цього року був прийнятий Закон «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні й використанні генетично модифікованих організмів», що регулює відносини у сфері обігу ГМО. Принципом державної безпеки в цій галузі є певний пріоритет захисту здоров'я людей і навколишнього природного середовища в порівнянні з одержанням економічних переваг від застосування ГМО; захист громадян у випадку заподіяння шкоди їхньому здоров'ю внаслідок споживання ГМО.

Закріплено також положення щодо того, що інформація про обіг ГМО є відкритою й загальнодоступною. Додам, що вона повинна бути зрозумілою і чіткою. Інформація щодо потенційного впливу ГМО на здоров'я людини і навколишнє природне середовище, за законом, у жодному разі не може розглядатися як конфіденційна та таємна. Однак закон не регулює маркірування продукції, що зроблена з використанням ГМО.

Взагалі вказівки на склад продукції, на мій погляд, недостатньо. Споживач не може самостійно визначитися з найменуваннями й властивостями речовин, які звичайно ховаються за буквою Е, оцінити рівень небезпеки. Це стосується як небезпечних домішок штучного хімічного походження, так і ГМО. Знак екологічно «чисто й безпечно» має стати тією позначкою, що буде гарантувати безпеку продукції. Маркірування повинне бути чітким, зрозумілим, легким для ідентифікації й читання. Треба встановити мінімальний розмір шрифту для друкування необхідних даних. Тільки в цьому випадку вибір споживача може бути свідомим.

Свідоме споживче поведіння, крім свідомого вибору, передбачає також свідомий обіг з побутовими відходами. Адже в наших будинках накопичуються побутові відходи в кількості 1 кг на людину в день. Це харчові відходи, згортки, різноманітна тара, пластикові пляшки, макулатура. До того ж у зв'язку зі змінами способу життя наростає тенденція використання разових безкоштовних пакетів, разового посуду, металевих пляшок з-під напоїв і т.п.

Все це являє собою небезпеку для навколишнього середовища й здоров'я людей. В 2004 році Кабмін своєю постановою № 265 затвердив програму поводження з побутовими відходами в Україні до 2011 року. Програма впроваджується з 2005 року. Програмою передбачається роздільне збирання побутових відходів, що у свою чергу передбачає облаштованість площадок зі збору сміття, обладнання декількох контейнерів для пластикових пляшок, макулатури, пластмас, скляних відходів, харчових відходів. Впровадження роздільного збору сміття не дозволить ліквідувати звалища сміття, однак допоможе значно скоротити їхню площу й на 30–40% знизити обсяги сміття. Цілком зрозумілим є те, що роздільне збирання сміття означає додаткову турботу для населення. Варто також ураховувати, що введення роздільного збирання сміття може збільшити тарифи на вивіз сміття. Тому дуже важливо вести просвітительську

роботу з населенням через муніципальні суспільні центри, які будуть впроваджувати інформаційну політику міністерства по реформуванню ЖКХ.

На тлі зростаючої екологічної свідомості населення, прагнення до здорового способу життя, вважаю, що ця робота буде успішною. Екологічно грамотне споживче поведіння є захисно-приспосувальним механізмом у нових умовах розвитку науково-технічного прогресу, появи нових технологій, дефіциту продуктів, зроблених за традиційними технологіями. Але й держава повинна надати можливість споживачам поводитися свідомо, зокрема, за допомогою механізмів, які були розглянуті. При цьому важливим важелем є встановлення гарантій надання необхідної інформації. Надійна й об'єктивна інформація про безпеку продуктів харчування, надійні гарантії надання такої інформації звичайно є необхідною попередньою умовою, якщо потрібно оцінити загрозу, захищати здоров'я. Без достовірної інформації, що повинна бути доступна всім громадянам, екологічна політика буде проводитися в тіні, що призведе до її провалу. Значення проблеми підсилюється необхідністю реформувати законодавство України й наближення його до стандартів Європейського Союзу.

Література

1. Экологические права граждан: как их защитить с помощью закона / С. Стек, К. Ван дер Звеп, С. Кравченко, М. Большакова. — К.: Эко Восток, 1997.
2. Васильева М. И. Концептуальные вопросы совершенствования экологической политики и законодательства об охране окружающей природной среды // Экологическое право. — 2007. — № 2.
3. <http://bulhgalter.liga.net/TEIINO>
4. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні і використанні генетично модифікованих організмів: Закон України // Офіційний вісник. — 2007. — № 45. — Ст. 1837.
5. Ангурец А. В. Классификация рисков при использовании ГМО // Физиология трансгенного растения и проблемы биобезопасности: Сборник. — 2004.
6. Pusztai A. Genetically Modified Foods: Are They a Risk to Human/Animal Health? // American Institute of Biological Sciences, 2001.
7. Материали к Докладу Президента Российской Федерации «По анализу эффективности государственного контроля за оборотом генетически модифицированных продуктов питания» (п. 3 «и» Протокола № 4 общего заседания Совета Безопасности и Президиума Госсовета РФ от 13.11.2003 г.) / Отв. ред. И. В. Стариков. — М.: ОАГБ, ЦЭПР, 2004.

УДК 340.122:17.026.4:316.752

О. В. Грищук

ЛЮДСЬКА ГІДНІСТЬ У ПРАВІ: АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Проблеми людини, її сутності, природи та призначення, її сучасного та майбутнього буття, впливу права на буття людини, а також особливості буття природного права, розуміння його змісту та структури є одними з актуальних у філософії права. Право розглядається як невіддільне від форм буття людини, воно органічно вплетене у суспільні відносини і є ефективним засобом регу-

© О. В. Грищук, 2008